

T.C. CUMHURBAŞKANLARININ KÜTÜPHANELERİ

TUĞBA ÖRÜN ÇINAR

Mustafa Kemal Atatürk kütüphane odasında çalışırken.

ÜRKIYE Cumhuriyeti cumhurbaşkanları ülkemizin siyasal yaşamında önemli ve ayrıcalıklı bir yere sahip olmakla birlikte, toplum-

sal değişim veya dönüşümün izlenmesinde de önemli rollere sahiptirler. Cumhurbaşkanlarının özel kütüphaneleri hem Türkiye'nin siyasal tarihinin bir parçası hem de kültürel mirasıdır. Bunlardan bir kısmı bizzat kendileri ya da yakınlarının hassasiyet ve ilgisiyle araştırmacılarla buluşturulmuşsa da gelecek planlaması yapılmamış kütüphaneler olduğu da bilinmektedir. Kendileri ya da yakınları tarafından kurumsal kimlik kazandırılmış cumhurbaşkanlarının kütüphaneleri incelendiğinde, bunların görev sırasıyla Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Celal Bayar, Cevdet Sunay, Turgut Özal, Süleyman Demirel, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan'a ait oldukları görülmektedir.

ATATÜRK'ÜN KİTAPLIĞI

Mustafa Kemal Atatürk çoğunlukla cephelede bulunduğu için bir kütüphane oluşturması Cumhuriyetten sonra mümkün olabilmiştir. Ankara'ya yerleştikten sonra Keçiören'deki köşkünde çalışmalarını yapıp misafirlerini ağırladığı bir kütüphane mevcuttur. Fakat burası yetersiz gelince yeni bir köşk yapılmıştır. Atatürk yerli ve yabancı yazarlı tarih, din, yönetim, askerlik sanatı, edebiyat, sosyoloji, fen bilimleri, sosyal bilimler alanındaki eserleri kütüphanesine kazandırmıştır. Ayrıca, Türk edebiyatı eserlerini takip edip kitaplığına eklediği bilinmektedir.¹

Cumhurbaşkanlığı tarafından yayınlanan *Atatürk'ün Kitaplığı* isimli eser, Atatürk'ün okuduğu ve kendi yazdığı kitaplara ilişkin bibliyografik bilgiler içermesi yanında, vefat ettiği tarihte kitaplığındaki eserlerin saptanmasına yönelik bir araştırmadır. Millî Kütüphanenin yapmış olduğu çalışmada Atatürk'ün kitaplığında yer alan eserlerin konu dağılımları şu şekildedir: Türk tarihi 399, Avrupa tarihi 266, askerlik 261, siyasal

bilimler 204, hukuk 150, Türk şiiri 127, Türk dili 119, İslam 111, eğitim 101, tıp bilimleri 99, gelenek ve görenekler 27. Bu çalışmaların sonucunda kütüphanede 102 ayrı başlık altında 4289 eserin bulunduğu tespit edilmiştir.²

Cumhurbaşkanlığı tarafından 2006'da yapılan çalışmada incelenen tereke kayıtları sonucunda ise 65 ayrı başlık tespit edilmiştir. Bu eserlerin konulara göre dağılımları şu şekildedir: Dil bilimi 425, Türk edebiyatı 377, Türk ve İslam tarihi 367, genel tarih 307, coğrafya 302, yabancı ülkeler tarihi 301, kamus ve lügatler 276, yabancı edebiyat 202, arkeoloji ve kitabeler 133, siyasi tarih 113, askerlik-bilim-felsefe 98, hukuk 33.³

Bu çalışma sırasında Atatürk'ün kitaplığında Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın yazdığı 1835 tarihli *Marifetname* baskısı ve Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Heyet-i İlmiye Tercümesi'nin (İstanbul 1924) de bulunduğu da görülür.⁴

Günümüzde Atatürk'ün kitapları Anıtkabir'de ve Atatürk Müze Köşkünde tutulmaktadır. Anıtkabir'de mevcut özel kitaplığı, Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesinde yer almaktadır. Bu bölümdekiler Türkçe, Fransızca, İngilizce, Romence, Yunanca, Latince dillerinde yazılmış, daha çok tarih, dil ve edebiyat ağırlıklı kitaplardır. Anıtkabirin açık olduğu saatlerde Atatürk Özel Kitaplığı gezilebilmektedir. Atatürk Müze Köşkünde bulunan kitaplığı ise 1924'ten itibaren kullanılmaya başlanmış olup içinde Türkçe, Fransızca, Almanca, İngilizce yazılmış çeşitli konularda kitap bulunmaktadır. Atatürk Müze Köşkü telefonla ya da e-posta ile randevu alınarak ziyaret edilebilmektedir.⁵

İNÖNÜ MÜZE EVİ

İnönü kitaplığı İsmet İnönü'ye ait kitaplar, süreli yayınlar, atlas gibi koleksiyonlardan oluşmaktadır. Müzede yer alan İnönü kitaplığı 3 bölümdür: Kütüphane, belge ve fotoğraf arşivleri. Kötü durumda olan 5 binden fazla kitap

onarılıp ciltlenmiştir. Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, Arap harfli toplam 5238 kitap bulunmaktadır. İsmet İnönü kitaplığında bulunan eserlerin yazar, eser adı vb. bilgilerle taranabilir olduğu müzenin internet sitesinde belirtilse de kitapların künye bilgilerine internet üzerinden erişilemediği görülmektedir.

İsmet İnönü kitaplığında birçok arşiv niteliği taşıyan belge, mektup ve telgraf mevcuttur. Arap harfli belgeler transkribe edilmiş olup Fransızca, İngilizce belgeler de Türkçeye çevrilmiştir. Bu kitaplıkta bulunan belge sayısı 7777 adettir.⁶ Bunların belge türü, yer adları, konu başlıkları vb. türlerine göre taranabilir olduğu belirtilse de internet üzerinden erişilememektedir. Araştırmacıların arşivden faydalanmak istediklerinde İnönü Vakfına e-posta ile başvurularını gerekmektedir.

Pembe Köşkte bulunan İsmet İnönü Müze Evi birçok sergiye de ev sahipliği yapmaktadır. Aynı zamanda İsmet İnönü ile birlikte çalışmış, özellikle Cumhuriyet dönemine tanık olmuş kişilerle sözlü tarih çalışmaları da yapılmaktadır. Ankara'da bulunan Pembe Köşk her yıl 23 Nisan, 29 Ekim gibi özel günleri içine alan aylarda hizmet vermektedir. Açılış tarihleri ve süreleri İnönü Vakfı tarafından bildirilmektedir.

CELAL BAYAR MÜZESİ

Celal Bayar kitaplarını, arşiv belgelerini araştırmacıya sunmak ve bunları gelecek nesillere aktarmak amacıyla doğduğu yer olan Bursa'nın Umur Bey köyünde kendi adıyla bir müze kurmuştur. 26 Ağustos 1970'te faaliyete geçen müze siyasal tarih yazımına kaynaklık etmesi açısından oldukça önemlidir.

Müzenin içerisinde Atatürk ile ilgili bir bölüm de bulunmaktadır. Ayrıca Kuvâ-yı Millîye yılları, İş Bankasının kuruluş yılları, cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemlerden fotoğraflar, belgeler ve eşya sergilenmektedir. Kütüphanede ise 20 binin üzerinde kitap, yazma, gazete, süreli yayınlar ve fotoğraf arşivi mevcuttur.⁷

Müze Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde çıkarılan kararname ile cumhurbaşkanlığına bağlanmıştır. Müzenin web sayfası yoktur.

CEVDET SUNAY MÜZESİ

Trabzon Ataköy beldesinde bulunan Cevdet Sunay Müzesi, 2001'de restore edilen tarihi bir binada hizmet vermektedir. Çalışma odası olarak düzenlenen mekanda Cevdet Sunay'a ait kitapların yanı sıra çeşitli belgeler de mevcuttur. Cevdet Sunay'ın kitaplarının bir kısmının oğlu tarafından Çaykara ve Dernek Pazarı Eğitim Vakfına bağışlandığı bilinmektedir.⁸ Ne yazık ki müzeye ait bilgilerimiz son derece kısıtlıdır. Kütüphanenin web erişimli bir kataloğu da mevcut değildir.

TURGUT ÖZAL MÜZESİ

Malatya'da kurulan Turgut Özal Müzesi, İnönü Üniversitesine bağlı özel bir kurumdur. Yakın dönem siyasi tarihimize tanıklık etmesi amacıyla kurulan müze 2010'da açılmıştır. Semra Özal'ın bağışladığı Turgut Özal'a ait şahsî eşya da buradadır. Müzedeki çalışmaları, İnönü Üniversitesi rektörlüğü tarafından belirlenen tarihçi, iç mimar gibi çeşitli uzmanlardan oluşan bir komisyon yürütmektedir. Müze envanterine kayıtlı 80 kıyafet, 64 özel eşya, 57 kimlik ve çeşitli belgeler, 59 fotoğraf olmak üzere toplam 260 adet özel eşya ve obje bulunmaktadır.⁹ Bu envantere kayıtlı Turgut Özal'ın şahsî kitaplığına ait kitap bulunmadığı görülmektedir. Bu durumun için başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı yapmış Turgut Özal'ın bütün yönleriyle incelenmesini zorlaştırmaktadır. İnönü Üniversitesi içerisinde yer alan müze haftaiçi hizmet vermektedir.

SÜLEYMAN DEMİREL DEMOKRASİ VE KALKINMA MÜZESİ

Isparta'nın İslamköy beldesinde bulunan Süleyman Demirel Demokrasi ve Kalkınma Müzesi, Demirel Vakfı tarafından inşa edilmiştir ve özel müze statüsündedir. Süleyman Demirel'in

kendi kütüphanesinde bulunan 46 bin kitap, 126 bin fotoğraf, 8 bin hediye eşya, 4 bin tablo, 6 bin teyp ve video kaset, 500 giyim-kuşam malzemesi ve halı-kilim, 10 bin klasör, 6 milyon dokümandan oluşmaktadır.¹⁰

Ayrıca müzede bilgi ve belge merkezinde 1968'den bu yana yayınlanmış ve yayınlanmakta olan 32 bin adetten oluşan Türkçe ve yabancı gazetelerle dergiler bulunmaktadır. Müzede yer alan kitapların bibliyografik kayıtları yapılmıştır. Kütüphane açık raf sistemiyle kullanıcılarına hizmet vermektedir. Arşivde yer alan fotoğraflar Süleyman Demirel'in çocukluk, eğitim dönemleri, memuriyeti, siyasi parti genel başkanlıkları, başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı dönemlerine ışık tutmaktadır. Süleyman Demirel'in doğduğu evi de içeren müze ziyaretçilere açıktır.

ABDULLAH GÜL MÜZE VE KÜTÜPHANESİ

Türkiye'nin siyasi tarih müzesi olma özelliğini taşıyan bu müze-kütüphane Kayseri'deki tarihi Sümerbank doküma fabrikasında yer almaktadır. Binanın restorasyonunu mimar Emre Arolat üstlenmiştir. Fabrikadaki enerji ve buhar santralleri, müze ve kütüphaneye olacak şekilde restore edilmiştir.¹¹ Abdullah Gül Müze ve Kütüphanesi, Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde çıkarılmış olan kararname ile cumhurbaşkanlığına bağlı bir kurum olarak hizmet vermektedir.

Kütüphane sosyal bilimler ağırlıklıdır. Kütüphanede bulunan kitapların büyük bir kısmı Abdullah Gül'e aittir. Cumhurbaşkanlığı yayınları ile birlikte kendisi ve dönemi hakkında yazılmış yayınlara ulaşılabilir. Hediye gelen imzalı kitaplar da kataloglanarak kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Kütüphanede yaklaşık 16 bin kitap bulunmaktadır.

Arşiv malzemesinin kimi önemli belgeleri dijitalleştirilip müze kısmında sergilenmekle birlikte dijitalleştirme çalışmaları devam etmektedir. Kütüphanede 500 civarında DVD vardır.

Abdullah Gül'ün yurtiçi ve yurtdışı seyahatleri ile ilgili fotoğraf ve videoları da yer verilmektedir.

Kütüphane koleksiyonu yeni satın alımlar ve bağışlarla zenginleştirilmektedir. Özellikle yakın dönem Türkiye ve dünya siyaseti üzerinde akademik çalışma yapacaklara kaynaklar sunan kütüphane ve arşiv merkezi bütün araştırmacılara açıktır.

CUMHURBAŞKANLIĞI MİLLET KÜTÜPHANESİ

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın talimatıyla oluşturulmuş, özel koleksiyonların bağışıyla zenginleştirilmiş Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, Türkiye'nin en büyük ve yeni nesil kütüphanesi olma özelliğini taşıyan ve farklı faaliyetlere ev sahipliği yapan bir bilim merkezidir.

Erdoğan, içinde, "en kârlı yatırıмым ve ilk hayalim" dediği, lise döneminde simit satıp para biriktirerek aldığı Ömer Nasuhi Bilmen'in *Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu* bulunan şahsî kütüphanesi yanında elyazması bir Kur'an-ı Kerim'i de kütüphaneye bağışlamıştır.¹² Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın makam odasında yarı özel bir kütüphanesinin de bulunduğu bilinmektedir.¹³ ■

NOTLAR

- 1 Atatürk'ün Kitaplığı, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, 2006, s. 15.
- 2 a.g.e., s.16.
- 3 a.g.e., s.17.
- 4 a.g.e., s.19.
- 5 Anıtkabir El Rehberi: <http://www.anitkabir.tsk.tr> adresi içinde PDF dokümanı kısa URL: www.kisa.link/OoF8.
- 6 İnönü Vakfı Arşivinden Seçmeler: ismetinonu.org.tr adresi içinde kısa URL: www.kisa.link/OoFH.
- 7 Celâl Bayar Müzesi: kulturportal.gov.tr adresi içinde kısa URL: www.kisa.link/OoFL.
- 8 Faik Yeni, *Cevdet Sunay*, Çaykara ve Dernekpazarı Eğitim Vakfı, 2008.
- 9 Yüksel Gögebakan, "İnönü Üniversitesi'nin Müzeleri 1: Özel Turgut Özal Müzesi", *Sanat Dergisi* 23, s. 72.
- 10 Süleyman Demirel Demokrasi ve Kalkınma Müzesi <http://www.demirelvakfi.org/muze.html>.
- 11 Cumhurbaşkanlığı Abdullah Gül Müze ve Kütüphanesi Küratöryel Ekibi, *Bir Tarih, Bir İnsan, Bir Vizyon: Cumhurbaşkanlığı Abdullah Gül Müze ve Kütüphanesi*, 2016.
- 12 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan-İlk Kitabım: youtube.com adresi içinde kısa URL: www.kisa.link/OoFL.
- 13 Sıkça sorulan sorular: mk.gov.tr adresi içinde kısa URL: www.kisa.link/OoFM.